

**IJTIMOYIY TARMOQQA QARAM BO‘LIB BORAYOTGAN YOSHLAR —
JAMIYAT KELAJAGI UCHUN JIDDIY XAVF**

Rajabova Aziza Sayfullayevna

*Samarqand viloyati Kattaqo‘rg‘on
tumani 52-umumta‘lim maktabi psixologi*

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada bugungi kunda yoshlar orasida keng tarqalib borayotgan ijtimoiy tarmoqlarga qaramlik muammosi, uning psixologik, ma‘naviy va ijtimoiy oqibatlari tahlil qilingan. Ijtimoiy tarmoqlardan me‘yoridan ortiq foydalanish yoshlarning ruhiy holati, dunyoqarashi, ta‘lim sifati hamda oilaviy munosabatlariga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi yoritilgan. Shuningdek, virtual muloqotning real hayotdagi ijtimoiy faollikni kamaytirishi, yoshlarning vaqtni samarasiz sarflashiga olib kelishi va ularda befarqlik, tushkunlik hamda qaramlik holatlarini yuzaga keltirishi haqida fikr yuritilgan. Maqolada ushbu muammoning oldini olish yo‘llari, ota-onalar, pedagoglar va psixologlarning vazifalari ham ko‘rsatib o‘tilgan. Yoshlarni sog‘lom turmush tarziga yo‘naltirish, ularning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish hamda axborot madaniyatini shakllantirish jamiyat taraqqiyoti uchun muhim omil ekanligi ta‘kidlangan.

Kalit so‘zlar: Ijtimoiy tarmoq, internet qaramligi, yoshlar tarbiyasi, psixologik ta‘sir, virtual muloqot, axborot madaniyati, internet xavfi, ruhiy holat, ta‘lim sifati, yoshlar muammosi, ijtimoiy faollik, ma‘naviy tarbiya.

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida internet va axborot texnologiyalari inson hayotining ajralmas qismiga aylandi. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar bugungi yoshlar hayotida muhim o‘rin egallamoqda. Telegram, Instagram, TikTok, Facebook va boshqa platformalar orqali insonlar dunyo yangiliklaridan xabardor bo‘lishi, muloqot qilishi, bilim olishi va o‘z iqtidorini namoyon etishi mumkin. Shubhasiz, bu texnologiyalar taraqqiyot mahsulidir. Ammo har qanday qulaylikdan noto‘g‘ri foydalanish salbiy oqibatlarga olib kelishi tabiiy.

So‘nggi yillarda yoshlar orasida ijtimoiy tarmoqlarga me‘yoridan ortiq bog‘lanib qolish holati keskin ortib bormoqda. Bu esa nafaqat bir oilaning, balki jamiyatning ham jiddiy muammolaridan biriga aylanmoqda. Eng xavotirlisi, ko‘plab yoshlar virtual olamni real hayotdan ustun qo‘ya boshladi. Natijada insoniy munosabatlar, oilaviy muloqot, kitobxonlik va ma‘naviy qadriyatlarga bo‘lgan e‘tibor susayib bormoqda.

Bugun ayrim yoshlar ertalab uygʻonishi bilan telefoniga murojaat qiladi, kun davomida ijtimoiy tarmoqlarda vaqt oʻtkazadi va hatto kechasi ham telefon bilan uxlaydi. Bu holat asta-sekin odatga, keyinchalik esa ruhiy qaramlikka aylanadi. Inson miyasi doimiy ravishda yangi video, yangi xabar yoki yangi “layk” kutishga moslashib boradi. Natijada yoshlar vaqtning qadrini yoʻqotib, foydali mashgʻulotlardan uzoqlashadi.

Mutaxassislarning fikricha, ijtimoiy tarmoqlarga qaramlik inson ruhiyatiga kuchli taʼsir koʻrsatadi. Ayniqsa, oʻsmir yoshdagi bolalarda oʻziga ishonchsizlik, tushkunlik, asabiylik va yolgʻizlik hissi kuchayadi. Sababi, yoshlar internetda boshqalarning “mukammal” hayotini koʻrib, oʻz hayotidan norozilik hissini tuyishni boshlaydi. Koʻpchilik ijtimoiy tarmoqlarda insonlarning faqat baxtli va chiroyli tomonlari namoyish etilishini unutadi. Natijada esa yoshlar oʻzini boshqalar bilan solishtirib, ichki ruhiy bosim ostida qoladi.

Yana bir muhim jihat shundaki, ijtimoiy tarmoqlarda tarqalayotgan ayrim zararli gʻoyalar, behayollik, zoʻravonlik va yengil hayotni targʻib qiluvchi materiallar yoshlarning ongiga salbiy taʼsir qilmoqda. Ayniqsa, hali dunyoqarashi toʻliq shakllanmagan yoshlar bunday axborotlarga tez ishonadi va ularga taqlid qilishga moyil boʻladi. Bu esa milliy qadriyatlar, urf-odatlar va axloqiy meʼyorlardan uzoqlashishga sabab boʻlmoqda.

Ijtimoiy tarmoqlarning yana bir salbiy tomoni — vaqtning “oʻgʻirlashi”dir. Koʻpchilik yoshlar oʻzining eng sermahsul vaqtini qisqa videolar tomosha qilish bilan oʻtkazmoqda. Bir qarashda bir necha daqiqadek tuyulgan vaqt aslida soatlarga ulanib ketadi. Natijada kitob mutolaa qilish, ilm olish, sport bilan shugʻullanish yoki ota-ona bilan suhbat qurishga vaqt qolmaydi.

Afsuski, ayrim ota-onalar ham bu muammoning jiddiy ekanligini yetarlicha anglab yetmayapti. Baʼzi oilalarda farzand qoʻlidan telefon tushmayotgani oddiy holat sifatida qabul qilinmoqda. Vaholanki, bolaning ruhiyati, dunyoqarashi va tarbiyasi shakllanayotgan davrda uning qanday axborot olayotgani nihoyatda muhimdir. Farzandga telefon berib qoʻyish bilan vazifa bajarilgan boʻlmaydi. Eng katta tarbiya — bu mehr, eʼtibor va muloqotdir.

Bu muammoning oldini olish uchun, avvalo, oilada sogʻlom muhit yaratish zarur. Ota-onalar farzandlari bilan koʻproq suhbatlashishi, ularning qiziqishlariga eʼtibor berishi kerak. Yoshlarni sportga, kitobxonlikka, sanʼat va hunarga jalb qilish orqali virtual olamdan real hayot zavqini topishga oʻrgatish lozim.

Shuningdek, taʼlim muassasalarida ham internet madaniyati, axborot xavfsizligi va ijtimoiy tarmoqlardan oqilona foydalanish boʻyicha targʻibot ishlari kuchaytirilishi kerak. Ommaviy axborot vositalari esa yoshlarni maʼnaviyatga, ilmga va milliy

qadriyatlarga chorlovchi ko‘rsatuv hamda loyihalarni ko‘paytirishi maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Unutmaylik, texnologiya insoniyat taraqqiyoti uchun xizmat qilishi kerak. Agar inson texnologiyani boshqara olmasa, texnologiya inson ongini boshqarishni boshlaydi. Yoshlar esa millatning ertangi kuni, jamiyatning tayanchi hisoblanadi. Ularning ma‘naviy va ruhiy salomatligini asrash — barchamizning muhim vazifamizdir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlardan oqilona va me‘yorida foydalanish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir. Yoshlarning internet va virtual olamga haddan tashqari berilib ketishi ularning nafaqat ruhiy salomatligiga, balki bilim olishiga, ijtimoiy munosabatlariga va kelajakdagi hayotiy maqsadlariga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli yoshlarni internetdan to‘g‘ri foydalanishga o‘rgatish, ularning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil qilish va kitobxonlikka qiziqishini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ota-onalar, ustozlar va jamiyat vakillari yoshlar tarbiyasida hamkorlikda faoliyat olib borishlari zarur. Zero, sog‘lom fikrlaydigan, ma‘naviy yetuk va mustaqil qaror qabul qila oladigan yoshlar jamiyat kelajagining asosiy tayanchidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Karimov I.A. Yuksak ma‘naviyat — yengilmas kuch. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
3. G‘oziyev E.G‘. Psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
4. To‘xtayev B. Yoshlar psixologiyasi va tarbiyasi. – Toshkent, 2020.
5. Internet va axborot xavfsizligi bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami. – Toshkent, 2022.
6. Xasanboyev J. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.